

Diversitats

Interculturalitat i música per a la cohesió social i participació

Josep Mª Aragay Borràs

Col·laborador del projecte Diversitats d'Educació Sense Fronteres

Paraules clau:

Immigració. Interculturalitat. Art. Música Comunitària. Educació. Transformació Social. Catalunya.

Keywords:

Immigration. Interculturalism. Art. Community Music. Education. Social Transformation. Catalonia.

Resum:

Des dels anys 60, els músics i artistes de diverses disciplines s'han anat qüestionant - cada vegada més - l'eficàcia de les formes artístiques tradicionals. Tan des de l'associacionisme com des de les polítiques públiques així com des de l'àmbit formal i el no formal, s'estan realitzant activitats artístico-educatives que posen l'accent en el desenvolupament de les persones i les comunitats per tal que aquestes esdevinguin agents del seu propi canvi.

Summary:

Since the 60s, musicians and artists from various disciplines have been questioning - increasingly - the effectiveness of traditional art forms. So from the association and from public policy as well as from formal and non-formal level, are realizing artistic and educational activities that emphasize the development of individuals and communities so that these will become agents of their own change.

Diversitats. Interculturalitat i música per la cohesió social i participació.

Copyleft: Josep Maria Aragay Borràs

El passat 30 de maig, a l'Escola Municipal de Música de Sant Cugat del Vallès, es va realitzar la primera de les activitats del projecte Diversitats (organitzat per l'ONG Educació sense Fronteres amb el suport de l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès) per tal de posar sobre la taula nous models socials a través de les arts que prioritzen la interculturalitat i la transformació social davant la capacitació instrumental. Els participants al debat van ser Ester Bonal, directora de Xamfrà; Pablo González, impulsor de Músics per la Pau i la Integració; Martí Marin, director de l'associació Petits músics del món; Núria Sempere, directora de l'Escola de Música i Centre de les Arts de L'Hospitalet de Llobregat; i Carles Miró, director de l'Escola Municipal de Música de Sant Cugat.

Tot i que la història de la humanitat és la història de les migracions, segurament una de les principals característiques del món globalitzat és el volum així com la internacionalització del fenomen migratori. Actualment el continent europeu és el principal destí dels fluxos migratoris internacionals atrets per les diferències socioeconòmiques i la demanda de mà d'obra de determinats sectors dels països receptors¹. Segons Cabré, ja fa mig segle que s'ha tallat l'equilibri entre la Catalunya catalana i la que representa que no ho és.

¹ Plan de ciudadanía e inmigración 2009 – 2012 (2010). Departament d'Acció social i Ciutadania. Secretaria per a la Immigració. Generalitat de Catalunya.

La immigració ha estat i és essencial per a sustentar el mercat de treball, l'economia o la mateixa piràmide demogràfica però -en contra- accentua els problemes legals així com les diferències lingüístiques, econòmiques i religioses que -a vegades- poden ser motiu de conflicte. De fet, segons l'enquesta elaborada pel Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya publicada el 14 de març de 2011, més d'un 49% dels catalans i les catalanes considera que actualment hi ha massa immigrants i un 40% considera que la immigració és negativa o molt negativa². Segons Arcadi Oliveres, des de que ha començat la crisi, la percepció negativa dels espanyols sobre la immigració ha pujat fins el 83% de la opinió pública³.

Davant d'aquestes dades, la pregunta clau és com incloure les persones nouvingudes de manera que desenvolupin sentit de pertinença a la vegada que la societat d'acollida valori la diferència i la diversitat cultural. Doncs **no és casualitat que en algunes de les zones amb més alts índexs de població estrangera i menys capacitat econòmica familiar, trobem projectes que utilitzen les arts i -especialment- la música per desenvolupar territoris i crear espais de convivència amb i per a les persones**. És el cas de Xamfrà (Raval), Músics per la Pau i la Integració (Nou Barris) o les recents Riborquestra (herència de Ribermúsica al Casc Antic) i Do d'Acords (Poble Sec) a Barcelona; de l'Escola de Música i Centre de les Arts a l'Hospitalet de Llobregat, de Barris en Solfa a Badalona, de 4 Cordes a Mataró o del jove projecte Arrels Urbanes a Salt. I “no podem parar, hem de ser una autèntica plaga social [...] hem de ser molts” manifesta Ester Bonal.

Pablo González va començar la seva intervenció dient-nos que estem davant d'**una revolució educativa**. I és que, encara més enllà, segurament estem davant d'unes de les revolucions culturals més grans dels nostres temps quan el “Sistema de Orquestas Infantiles y Juveniles de Venezuela” genera més de 5620 llocs de treball directes i acompanya així com ensenya música gratuïtament a 350.000 nens, nenes, adolescents i joves provinents dels sectors més pobres del país.

2. Compareixença parlamentària del Director General per a la Immigració davant la Comissió de Benestar, Família i Immigració – 7 de juny de 2011.

3 Conferència *El origen de las migraciones modernas* – Gener 2011. Federación de Asociaciones de Inmigrantes del Vallés.

És evident que l'art i la cultura poden contribuir al desenvolupament de les persones, grups, comunitats i societats; però abans de parlar de la cultura com a motor de canvi social hem de garantir l'accés i fomentar la igualtat d'oportunitats. Després de la Segona Guerra Mundial, les polítiques culturals dels estats del benestar es concentraven en el principi de democratització de la cultura per tal de promoure l'oferta cultural de qualitat i l'accés dels ciutadans com a consumidors. Als anys setanta i posteriors s'afegeixen els principis de democràcia cultural i cultura democràtica per tal de fomentar la vivència cultural dels ciutadans en primera persona com a creadors. I tot això -entre d'altres coses- perquè en el camí d'occident cap a la professionalització i l'especialització varem perdre la relació quotidiana i espontània amb l'art. Martí Marin ens explica que “en d'altres societats l'art s'utilitza com antigament s'utilitzava aquí; té una funció més diària, més social [...] A Malawi canten cançons tot el dia [...] tots els nens toquen malament, o bé... però toquen”

Són reveladores les paraules de José Antonio Abreu (fundador del Sistema) a la pel·lícula *Tocar y luchar*: “**El arte fue inicialmente una cuestión de minorías para minorías, luego de minorías para mayorías y nosotros estamos iniciando una nueva era en la que el arte es una empresa de mayorías para mayorías**”. “És una qüestió de dret”, afirma Núria Sempere, però encara resta molt de recorregut quan estem parlant d'universalitzar l'aprenentatge musical i en canvi, per posar un exemple, “al 2011 només un 8% de la societat catalana va anar a escoltar un concert en directe” (Sempere).

Diversitats. Interculturalitat i música per la cohesió social i participació.

Copyleft: Josep Maria Aragay Borràs

En la mesura que valorem el caràcter utilitarista i/o el valor públic de la cultura, és inevitable preguntar-nos si els diferents llenguatges artístics ens serveixen -de la mateixa manera- per a treballar en l'àmbit de l'educació. “A totes les arts els hi reconeixem un valor intrínsec que ens commou [...] però si busquem les externalitats o els valors instrumentals que ens aporten les arts, probablement les arts performatives tenen una capacitat afegida” (Sempere). I és que la música, la dansa i el teatre, ens explica Ester Bonal, tenen la qualitat que transcorren en el temps, són efímeres i requereixen de l'atenció i concentració dels participants “aquí i ara”. Per altra banda, ens permeten que “diferents persones -amb diferents capacitats, edats i habilitats- puguin participar simultàniament fent coses diferents que no només produeixen conjuntament un resultat estètic sinó que perquè funcionin necessitem per igual la participació de tothom”. En definitiva, “una arma d'educació massiva” (Bonal).

Sens dubte “cada art aporta elements complementaris” (Marin) i les majors fortaleeses que tenim és la integració de les arts així com focalitzar-nos en el potencial de la creativitat. En tot cas, com es va repetir varies vegades durant el debat, la qüestió cabdal és de quina manera (com) i en quin moment (quan) fem què (i amb quins objectius) durant el procés d'ensenyament-aprenentatge que podem sistematitzar en tres etapes: “**l'accés, la vivència i la transformació social**”. Val a dir que quan parlem de transformació social és important repetir que “no parlem de salvar vides sinó que té a veure amb la mobilitat social, amb la osmosis, amb ajuntar persones de diferents estrats socioeconòmics” (Bonal). Es cita per exemplificar aquesta idea el cas de la Fundación Batuta o la Red de Escuelas de música de Medellín que, tot i que estan fent un meravellós treball a Colòmbia, evidentment no eliminen les faveles o el narcotràfic. “Això no es Lurdes [...] perquè estem lluitant contra tot i perquè les mateixes institucions que financen aquest tipus de projectes continuen generant les condicions de desigualtat que fan que aquests siguin necessaris” (Sempere).

El centre d'interès del projecte Diversitats és la utilització de la música i de les arts per a la interacció i coneixença entre persones, contextos i cultures en territoris vulnerables. Doncs es realment simptomàtic que bona part del debat es centrés en tres temes que

Diversitats. Interculturalitat i música per la cohesió social i participació.

Copyleft: Josep Maria Aragay Borràs

segurament també son claus en tots els projectes socials en general i radiografien la realitat del país: el finançament, el paper de l'administració pública i l'avaluació. Gloria Cid, responsable de la convocatòria d'ajudes *Projectes Culturals d'Impacte Social* de la Fundació la Caixa, ens explica que “dels 362 projectes que es van presentar l'any passat a la convocatòria, 70 eren de música i només en vàrem escollir un [...] El nivell dels projectes de música en general és baix [...] François Matarasso amb *Use or Ornament* va intentar quantificar quins son els beneficis socials de la participació activa en un procés creatiu [...] **Estem en un nivell avançat d'experiència però encara estem lluny amb l'avaluació qualitativa del impacte social de les arts**”. Tots coincidim en que necessitem pressupostar i formalitzar l'ajuda de professionals de l'avaluació en els projectes “per tal de legitimar-los davant la tendència actual a desacreditar aquelles intervencions que no obtenen resultats fàcilment computables en rendibilitats polítiques o econòmiques”. (Mayugo, C., Pérez, X. i Ricart, M. (coords.), 2004: 101). Tot i això, les estructures inestables i petites dels projectes, a les que cal sumar el volum de treball i l'esforç per a la supervivència econòmica o, fins i tot, la manca -a vegades- d'experiència en la gestió organitzativa, provoquen que la sistematització de criteris, l'elaboració d'indicadors així com la recollida formal i l'anàlisi de la informació passi a segon terme quan realment sabem, almenys els professionals que provenim de l'àmbit educatiu, que l'avaluació és abans, durant i després el motor de tot tipus de projecte.

“Es la primera vegada que tenim l'oportunitat de treballar tots junts” (González), referint-se a Xamfrà; l'Escola de Música i Centre de les Arts de l'Hospitalet; Músics per la Pau i la Integració i Petits Músics del Món. I és que tot i que Catalunya ja té un cert bagatge amb els projectes socials a través de les arts és imprescindible visibilitzar: a) que tots podem estudiar, gaudir i crear música; b) que estem davant d'una eina poderosa per a treballar des de, amb i per a la comunitat en contextos multiculturals; i c) les finalitats, metodologies, pràctiques i resultats que els projectes capdavaners duen a terme.

“El cost del sistema actual es insostenible [...] com també és insostenible que un nen surti del conservatori -després de 12 anys de carrera- i no sàpiga inventar davant d'un grup de nens africans sense partitura [...] es com ensenyar un idioma que no es pot utilitzar”

Diversitats. Interculturalitat i música per la cohesió social i participació.

Copyleft: Josep Maria Aragay Borràs

(Marin). Doncs el valor afegit del projecte és presentar (a banda de la interculturalitat en els participants) la diversitat d'organitzacions de l'àmbit i "contraposar-les" a l'escola de música pública i privada per construir pons i treball compartit. I és que com va iniciar i acabar el debat Carles Miró, director de l'Escola Municipal de Música de Sant Cugat, "estem agraïts que ESF ens hagi invitat a acollir el projecte [...] i el que volem aportar és la curiositat, l'interès i les ganes d'aprendre d'un sistema tradicional en constant evolució. El nostre model d'escola de música ha funcionat i segueix funcionant però hem d'entendre que tenim d'adaptar la nostra manera de treballar a les noves necessitats". I es que **cada vegada "hi ha una part més gran de la societat que necessita de l'art"** (González).

COMO CITAR ESTE ARTÍCULO: Aragay Borràs, Josep Maria ; (2014); *Diversitats. Interculturalitat i música per la cohesió social i participació*; en <http://quadernsanimacio.net> ; nº 19, enero de 2014; ISSN: 1698-4404